

***Сергій ТЕРЕЩЕНКО,
Світлана ГАЛЬКО***

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІД ЧАС МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ

Ланцюг поставок, логістичний ланцюг або мережа поставок – це система організації людей, заходів і ресурсів. Усі вони приймають участь у передачі продукту або послуги від постачальника до споживача. Процес ланцюга поставок сприяє перетворенню сировини й складових частин у готовий продукт, який доставляється кінцевому споживачеві.

© *Сергій Терещенко, Світлана Галько, 2011*

Якщо звичайний ланцюжок поставок починається з добування сировини й включає в себе кілька виробничих ланок, кілька етапів складування і, нарешті, досягнення свого споживача, то міжнародний ланцюг поставок від початку до кінця, з точки зору міжнародної торгівлі, є процесом виготовлення товарів на експорт аж до їх доставки на територію іншої країни сторони, якій вона призначалася.

Зазвичай у міжнародному ланцюгу поставок товару споживачу внутрішнього ринку приймають участь виробник товару, експортер, перевізник, імпортер.

Як зазначає В. Мацкевич [1], у багатьох ланцюгах поставок ключове значення належить організації митного оформлення й митного контролю як при експорті/імпорті товарів, так і при їх транзиті митною територією держави або союзу держав. Незалежно від складу учасників міжнародного ланцюга поставок кожен учасник для митних органів має гарантувати безпеку своєї ланки.

У зв'язку із занепокоєнням світової спільноти питаннями захисту міжнародного ланцюга поставок від тероризму значну увагу почали приділяти безпеці. Адже світова торгова система є надто вразливою перед терористичними замахами, які можуть нанести серйозний збиток усій світовій економіці [2].

Із метою створення безпечних і сприятливих міжнародних ланцюгів поставок товарів у Всесвітній митній організації (ВМО) спільно з представниками міжнародних торговельних кіл та митними адміністраціями країн-членів ВМО розроблено Рамкові стандарти безпеки і сприяння міжнародній торгівлі ВМО (*далі* – Рамкові стандарти), які були прийняті в червні 2005 р.

Як зазначається в передмові Рамкових стандартів, огляд кожної партії вантажів просто паралізував би світову торгівлю, тому сучасні митні адміністрації застосовують *системи управління ризиками*.

Про систему аналізу ризиків уперше згадується в Міжнародній конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [3], де зазначається, що *система аналізу ризиків* відноситься до сучасних методів роботи, завдяки затвердженню яких може бути досягнуто спрощення і гармонізація митних правил і процедур, що робитиме свій внесок у розвиток міжнародної торгівлі.

Аналіз міжнародних джерел інформації з питань, що належать до митної сфери управління, дав змогу виявити низку документів, які запроваджують систему управління ризиками. Серед них є такі:

- Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (укладена 18 травня 1973 р. в Кіото, набрала чинності 25 вересня 1974 р.) [3].
- Митний кодекс Співтовариства (Модернізований Митний кодекс) (встановлений регламентом (ЄС) № 450/2008 Європейського парламенту та Ради від 23 квітня 2008 р.) [4].

- Митний кодекс митного союзу (відповідно до Рішення Міждержавної ради ЄвразЕС № 17 від 27.11.2009 р. (м. Мінськ), набрав чинності з 1 липня 2010 р.) [5].
- Митний кодекс Республіки Казахстан (№ 401-ІІ, набрав чинності з 1 травня 2003 р., разом з тим, на даний час вже не діє) [6].

Однак чинна редакція Митного кодексу України [7] не містить положень щодо системи управління ризиками. Така прогалина в національному законодавчому полі, на думку авторів, має бути заповнена з урахуванням міжнародного досвіду.

Проблемні питання щодо виявлення ризиків ведення зовнішньоекономічної діяльності та аналіз їх негативного впливу досліджуються у наукових працях обмеженим колом вітчизняних науковців і практиків митної справи, серед яких чільне місце займають роботи П. Пашка [8], П. Пісного [9], І. Бережнюка [10], В. Науменка [11], Л. Пісьмаченко [12]. Разом з тим, дослідженню аналізу та управлінню ризиками як комплексної системи, її запровадженню у національне законодавство вітчизняні дослідники уваги не приділяли.

Мета роботи – вивчення місця та ролі системи аналізу та управління ризиками митного контролю в міжнародному ланцюгу поставок товарів.

Наголосимо, що в контексті дослідження під "*ризиком*" ми розуміємо ймовірність недотримання вимог законодавства з питань митної справи.

Дослідження системи управління ризиками необхідно розпочати з аналізу поняття "*система управління ризиками*", про яке йдеться в Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (стандартне правило 6.3; 6.5) та в Митному кодексі митного союзу.

Загалом під "*системою*" розуміється "порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь або ж сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням" [13], тобто система – це певний зв'язок окремих елементів. Таким чином, до системи управління ризиком мають входити елементи та складові.

Виходячи із тлумачення, наведеного в Модернізованому митному кодексі [4], управління ризиком – є виявлення ризику та впровадження усіх заходів, необхідних для обмеження його впливу. Разом з тим, безпосередньо виявлення ризиків, на думку авторів, є процесом аналізу ризику. Вважаємо, що процеси аналізу ризику та управління ризиком є два рівноправних елементи в системі, яку, до того ж, недоречно називати "*системою управління ризиками*", оскільки дещо втрачається зміст основних процесів, які відбуваються в системі. При цьому автори зараз свідомо не обговорюють третій елемент системи – "*інформацію щодо ризиків*".

У контексті цього дослідження, можливо доцільним було б використання словосполучення "*система аналізу та управління ризиками*".

Далі, розглядаючи таку систему, потрібно проаналізувати та надати характеристику кожному її елементу з урахуванням ланок міжнародного ланцюга поставки товарів (виробника, експортера (додатковою сполучною ланкою між експортером і перевізником може бути експедитор або агент), перевізника, імпортера або власника складу, де зберігаються товари під митним контролем). Взаємопов'язаність основних ланок міжнародного ланцюга поставки товарів із системою аналізу та управління ризиками наведено на *рисунок*.

Основні ланки міжнародного ланцюга поставки товарів, що є вхідними даними системи аналізу й управління ризиками митних адміністрацій країни відправлення і країни призначення товару та *об'єктами аналізу ризиків*, до яких можна відносити:

- товари, що перебувають під митним контролем;
- код товару відповідно до УКТЗЕД;
- країна походження товарів;
- країна відправлення та призначення товарів;
- транспортний засіб і маршрут переміщення товарів;
- митна вартість;
- експортер, імпортер (продавець, покупець), агент, тощо;
- діяльність декларантів та інших осіб, що мають повноваження стосовно товарів, які перебувають під митним контролем;
- відомості, що містяться в транспортних, комерційних, митних та інших документах;
- документи, що надаються для митного оформлення, в т. ч. відомості в зовнішньоекономічних договорах (контрактах) та/або документах, які підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження товарами;
- результати застосування форм митного контролю тощо.

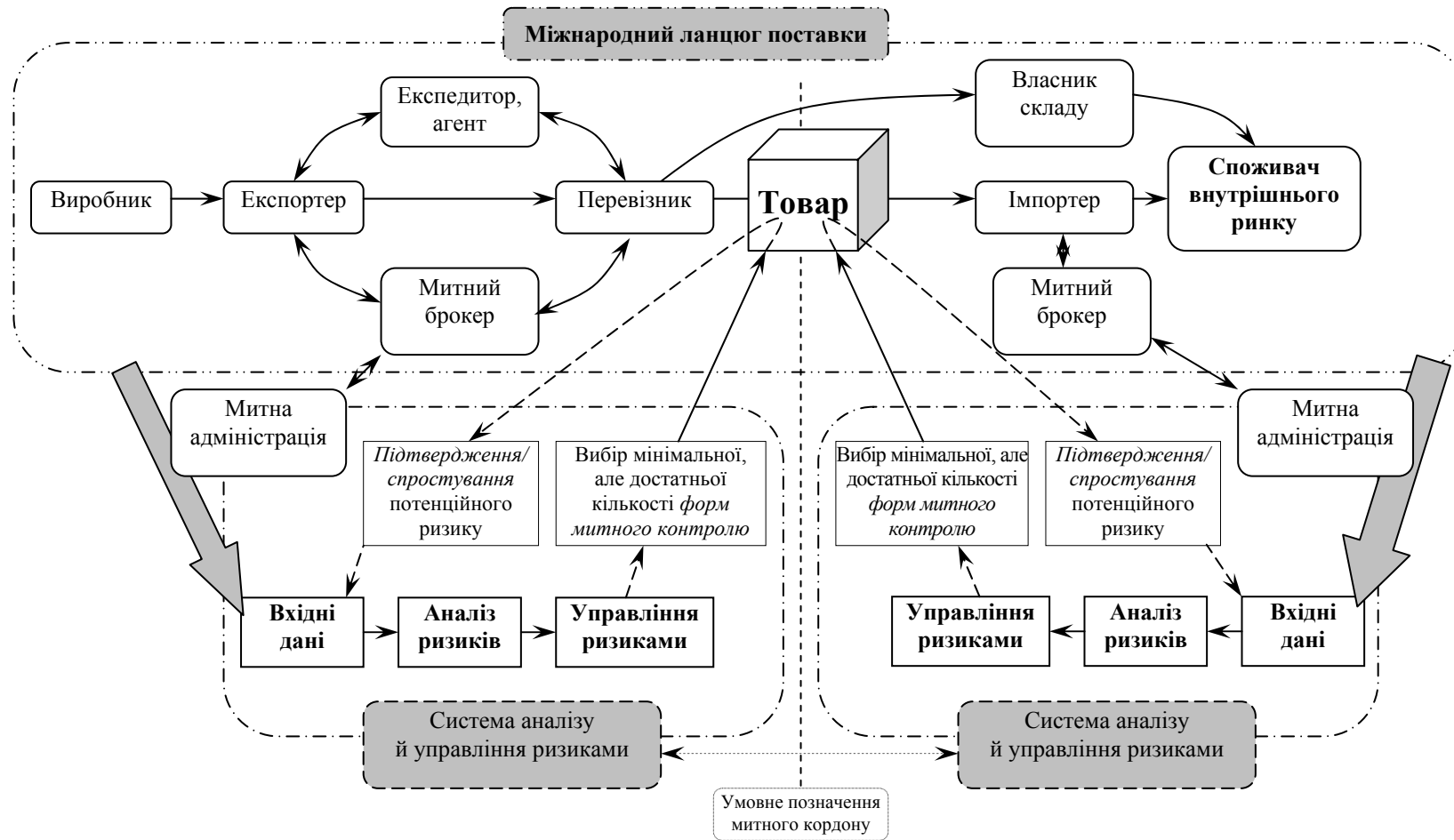
Вхідні дані, які наведені вище, слугують інформаційним масивом для здійснення аналізу ризиків міжнародного ланцюга поставок товарів.

Наступним елементом системи аналізу та управління ризиками в митній справі, на думку авторів, є безпосередньо *аналіз ризиків*, під час якого здійснюється виявлення джерел і обставин виникнення потенційного ризику з урахуванням раніше виявлених ризиків, ідентифікація потенційного ризику та оцінка рівня ризику.

На етапі аналізу ризиків однією з найважливіших категорій, що складають систему в цілому, є *оцінка ризику*, оскільки не оцінивши рівень ризику, неможливо визначити ступінь його небезпеки в ланцюгу поставок товарів.

За результатами аналізу ризику формуються пріоритети управління ризиками, після чого вже починає діяти наступний елемент системи, а саме – *управління ризиками*.

Управління ризиками здійснюється з метою їх мінімізації; оцінки ефективності системи та контролю за здійсненням митних операцій.

Основні елементи міжнародного ланцюга поставки товарів і взаємопов'язаність із системою аналізу та управління ризиками митного контролю

Разом з тим, основними важелями управління ризиками під час митної поставки товарів є форми митного контролю. Кінцевою метою управління ризиками є *вибір мінімальної, однак достатньої кількості форм митного контролю*. Результатом здійснення вибраної форми митного контролю є *підтвердження (виявлення порушень) або спростування (відсутність порушень) потенційного ризику*.

При цьому в подальшому це виступає вхідною інформацією для системи аналізу та управління ризиками, що забезпечує адаптацію в часі системи аналізу та управління ризиками.

Звісно, що впровадження системи аналізу та управління ризиками потребує тісної інформаційної співпраці митних адміністрацій країн відправлення, призначення та транзиту товарів, що дасть змогу комплексно підходити до управління міжнародним ланцюгом поставок товарів, адже митні адміністрації як державні інституції мають унікальний статус, який уможливує підвищення безпеки міжнародного ланцюга поставок товарів і сприяння соціально-економічному розвитку.

Таким чином, розроблена схема дає змогу виокремити основні ланки міжнародного ланцюга поставки товарів, зокрема виробника, експортера, перевізника, імпортера та ін., і підтвердити їх безпосередній вплив на систему аналізу й управління ризиками як базових об'єктів аналізу ризиків.

Застосування цілісної системи аналізу та управління ризиків надає низку переваг для всіх учасників процесу здійснення зовнішньоторговельної діяльності: для митних адміністрацій відбувається економія ресурсів, оскільки, використання такої системи дає можливість зменшити кількість затратних форм митного контролю; суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності економлять фінансові витрати, в яких є потреба при проходженні усіх процедур митного контролю; перевізник швидше вивільняє транспортний засіб. У цілому, для держави система аналізу та управління ризиками дає змогу перейти на нові принципи міжнародної торгівлі.

За результатами проведеного дослідження можна дійти висновку, що зазначені нами структурні елементи системи аналізу та управління ризиками (*вхідні дані, аналіз ризиків, управління ризиками*) потребують подальших ґрунтовних досліджень, які повинні спрямовуватися на визначення функцій, завдань та їх підпорядкованості під час митного контролю.

Таким чином, запровадження системи аналізу та управління ризиками у вітчизняне національне законодавство дає змогу разом з іншими перевагами оптимізувати транспортно-митні технології та процедури забезпечення перевезень вантажів, що може полягати в обранні товарів і транспортних засобів із високим ступенем ризику для контролю, у виборі найбільш доцільних форм митного контролю для підтвердження або спростування відомостей стосовно потенційних ризиків. Таким чином, система аналізу та управління ризиками виступатиме дієвим і ефективним механізмом запровадження безпечного ланцюга поставок товарів, що обертаються у міжнародній торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Мацкевич В.* Обеспечение безопасности цепи поставок товаров в ЕС / В. Мацкевич // Таможня и ВЭД. — 2008. — № 11 — С. 13—15.
2. *Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Все-світньої митної організації.* — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. *Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур.* — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. *Регламент (ЄС) № 450/2008 Європейського парламенту і Ради від 23 квіт. 2008 р. про встановлення Митного кодексу Співтовариства (Модернізованого Митного кодексу).* — Режим доступу : <http://eurodocs.sdla.gov.ua>.
5. *Таможенный кодекс таможенного союза.* — М. : СофтИздат, 2010. — 416 с.
6. *Таможенный кодекс Республики Казахстан № 401-ІІ.* [Введ. в действ. с 1 мая 2003 г.]. — Режим доступа : <http://www.gcvp.kz>.
7. *Митний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 15 берез. 2009 р.* — К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2009. — 168 с.
8. *Пашко П. В.* Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : моногр. / П. В. Пашко. — О. : АТ "Пласке", 2009 — 628 с.
9. *Пісной П.* Управління митними ризиками як один із методів забезпечення митної безпеки держави / П. Пісной // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — 2008. — № 2 — С. 177—186.
10. *Бережнюк І. Г.* Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : моногр. / І. Г. Бережнюк. — Д. : АМСУ, 2009. — 543 с.
11. *Науменко В.* Мінімізація ризиків при митному оформленні : навч. посіб. / В. Науменко. — К. : ЗАТ "Август", 2003. — 224 с.
12. *Пісьмаченко Л. М.* Державне управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні: регулювання та контроль : моногр. / Л. М. Пісьмаченко. — Д. : ТОВ "Юго – Восток, Лтд", 2008. — 336 с.
13. *Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко].* — К. : "Аконіт", 1999. — Т. 4. — С. 207.